

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
התפתחות ההלכה – סוגיות ב"יורה דעה"
ד"ר חיים בורגנסקי | המחלקה לתלמוד
Development of Halakha: Topics in Yoreh Deah | 09-892-01

סמינריון	סוג הקורס:
4 (2 ש"ש)	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
ראשון 12:00	יום ושעה:
—	שעת קבלה:
rav.hoshaya@gmail.com	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס יתאר בהרחבה את תחום המחקר של התפתחות ההלכה, וידגים אותו בסוגיות שונות השייכות לחלק "יורה דעה" של השולחן ערוך. במסגרת הקורס נעסוק בדיני תערובות, בדיני נידה ובדיני אבלות, הכל מתוך גישה התפתחותית. כנספח לקורס נציע גישות שונות להתמודדות דתית עם הגישה המחקרית.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יכירו את תחום המחקר של התפתחות ההלכה
2. הלומדים יוכלו לתאר תהליכים התפתחותיים בסוגיות מתחום "יורה דעה"
3. הלומדים יתארו גורמים שונים שהשפיעו על התפתחות ההלכה לאורך השנים.

מיומנויות

1. הלומדים ינתחו סוגיות בצורה מחקרית.
2. הלומדים יוכלו להצביע על גורמי התפתחות בסוגיות אותם ילמדו בעתיד.

ערכים

הלומדים יפתחו עמדה ערכית ביחס להסתכלות המחקרית על ההלכה.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מהי "התפתחות ההלכה"? האם ההלכה "מתפתחת"?	דיון בקבוצה. כל השיעורים כוללים למידה פעילה בקבוצות בכיתה		בסמסטר השני יצטרך כותב העבודה להציג את עבודתו בפני כלל הסטודנטים. המועד יקבע באופן אישי.
2	ההלכה בספרי הנביאים והכתובים.			
3	ההלכה בספרות הבית השני. האמנם היתה		אלון, גדליה, מחקרים בתולדות ישראל, כרך א, תל אביב, תשי"ז, עמ' 83-91.	

	ורמן, כנה, ושמש, אהרן, "ההלכה במגילות מדבר יהודה", מגילות קומראן מבואות ומחקרים, כרך ב (בעריכת מנחם קיסטר), ירושלים: הוצאת יד יצחק בן צבי, תשס"ט, עמ' 409-433. זוסמן, יעקב, "חקר תולדות ההלכה ומגילות מדבר יהודה; הרהורים תלמודיים ראשונים לאור מגילת 'מקצת מעשי תורה'", תרביץ נט (תש"ן), עמ' 11-76.		הלכה קדומה אחת?	
	גילת, יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת גן: אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 63-83.		המהפכה של דור יבנה: ההגדרה והמיון.	4
תרגיל בכיתה- השתתפות ללא ציון			מידות ושיעורים	5
	חלמיש, משה, הקבלה בתפילה בהלכה ובמנהג, רמת-גן: הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, תש"ס, עמ' 21-44, 117-145, 287-331.		האבולוציה ההלכתית; גורמים המשפיעים על התפתחות ההלכה בהמשך.	6
	מרגליות, מרדכי, החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ ישראל, ירושלים: תרצ"ח, עמ' 1-23, 75-180. תא-שמע, ישראל מ., מנהג אשכנז הקדמון, ירושלים: הוצאת מאגנס, תשנ"ט, עמ' 14-61		ארץ ישראל ובבל, אשכנז וצרפת.	7
			מאכלות אסורות – מהמקרא לחז"ל	8
	בויארין, דניאל, "תמורות במשמעות מונחים - גורם קשיים בסוגיית משרת", מחקרים בספרות התלמודית (תשמג) -200 213		תערובות ונתינת טעם – מהריאליה לפורמליסטיקה	9-10
תרגיל בכיתה – השתתפות ללא ציון			בליעות בכלים – האמנם חזרה לריאליה?	11-12
	עמנואל, שמחה, "שבעה נקיים: פרק בתולדות ההלכה", תרביץ עו, א-ב (תשס"ז), 233-254.		נידה וזבה – מהתורה עד מנהג בנות ישראל	13-14
			הלכות כתמים בין ריאליה לפורמליסטיקה.	15

			ימי טוהר: שלבים היסטוריים בהיעלמותם; על השפעתם של הקראים על הלכות נידה.	16-17
	אפטוביצר, אביגדור, מחקרים בספרות הגאונים, תש"א, עמ' 166 ואילך. ליברמן, שאול, שקיעין, תש"ל, סביב עמ' 22. דינרי, ידידיה, "מנהגי טומאת הנידה – מקורם והשתלשלותם", תרביץ מט, ג-ד (תש"ם), 302-324.		על התפתחותן של הלכות הרחקה הנידה.	18-19
תרגיל בכיתה – השתתפות ללא ציון	אליהו, מרדכי, דרכי טהרה, ירושלים, תשד"ם, הקדמה. יוסף, עובדיה, טהרת הבית חלק א, ירושלים, תשמ"ח, עמ' ח – טו.		בין 'טהרת הבית' ל'דרכי טהרה' – תמורות בהלכה הספרדית בדורות האחרונים.	20
			אבלות א' – גדרי אנינות ואבלות.	21
			אבלות ב' – שבעה, שלושים ויב' חודש.	22
			אבלות ג' – לאן נעלמו הלכות אבלות?	23
	בורגנסקי, אברהם חיים, "לא תחנם – לגלגולו של ציוני", תרבות יהודית בעין הסערה (בעריכת אבי שגיא ונחם אילן), הקיבוץ המאוחד ומרכז יעקב הרצוג ללימודי יהדות, עין צורים, תשס"ב, עמ' 537-568.		"לא תחנם" – מהמקרא להלכה בת זמננו	24-25
			סיכום – האם ניתן "לנחש" לאן תפתח ההלכה?	26
	מרצה אורח: הרב ד"ר מיכאל אברהם		הבעיה התיאולוגית בהתפתחות ההלכה; גישות שונות לפתרון.	27-28

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
הצגת העבודה בכיתה	10% מהציון הסופי
העבודה הסמינריונית	90% מהציון הסופי

דרישות הקורס

- הצגת העבודה בכיתה
- כתיבת העבודה הסמינריונית
- נוכחות – כמקובל באוניברסיטה בקורסים מקבילים

דרישות קדם

היכרות עם טקסטים הלכתיים

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה

קריאת חובה: חלק מהתכנים המצוינים ברשימת ההרצאות (הודעה מפורטת תימסר לקראת כל נושא).

קריאה מומלצת, לא חובה:

1. א"א אורבך, "ההלכה – מקורותיה והתפתחותה", גבעתיים 1984, עמ' 7-10, 35-45, 69-99.
2. ש' גליק, אור לאבל: להתפתחותם של עיקרי מנהגי אבלות במסורת ישראל מלאחר הקבורה עד תום השבעה, אפרת תשנ"א.
3. הנ"ל, אור וניחומים: להתפתחותם של מנהגי "ניחום אבלים" במסורת ישראל, אפרת תשנ"ג.
4. ש"ז הבלין, "על 'החתימה הספרותית' כיסוד החלוקה לתקופות בהלכה", מחקרים ספרות ההלכתית: יום עיון לרגל מלאת שמונים שנה לשאול ליברמן ח-ט בסיוון תשל"ח, ירושלים תשמ"ג, עמ' 148-192.
5. מ' הוברטל, "מהפכות פרשניות בהתהוותן", ירושלים תשנ"ז, עמ' 13-41, 168-173.
6. י"א זימר, עולם כמנהגו נוהג, ירושלים תשנ"ו.
7. י' סילמן, "קול גדול ולא יסף: תורת ישראל בין שלמות להשתלמות", ירושלים תשנ"ט.
8. ש' ספראי, "הציבור כגורם בפסיקת ההלכה", בין סמכות לאוטונומיה במסורת ישראל (עורכים: זאב ספראי ואבי שגיא), תל אביב תשנ"ז עמ' 493-500.

9. א' שגיא, אלו ואלו: משמעותו של השיח ההלכתי, תל אביב תשנ"ו.
10. ד' שפרבר, מנהגי ישראל, חלק א, ירושלים תשמ"ט, עמ' כ-י.
- חלק ב, ירושלים תשנ"א, עמ' א-כב.
- חלק ג, ירושלים תשנ"ד, עמ' ג-לה, קעג-רכה.